

ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО, ІСТОРІОГРАФІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ

УДК 930.1: 94(477)(045)

DOI 10.31652/2411-2143-2019-27-110-115

Микола Стопчак

Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету
доктор історичних наук, професор (Україна)

**Діяльність більшовицької влади по розкладу інтернованої Армії УНР:
сучасна вітчизняна історіографія**

***Анотація.** На широкому історіографічному і фактичному матеріалі досліджено провідні тенденції в нагромадженні знань стосовно методів та способів, які використовувались спецслужбами радянської влади з метою дезорганізації та розкладу Армії УНР, інтернованої протягом 1921–1924 рр. у польських та румунських таборах, в сучасній вітчизняній історіографії. Виявлено, систематизовано і охарактеризовано основні групи історіографічних джерел із зазначеної проблеми. З'ясовано, що попри значно глибоше дослідження цієї проблеми вітчизняними істориками, порівняно із зарубіжними фахівцями, існує коло питань, що потребують подальшого вивчення та наукової інтерпретації.*

***Ключові слова:** сучасна українська історіографія, історіографічний процес, інтернована Армія УНР, українська військова еміграція, репатріація, радянські спецслужби.*

Хоча Польща відповідно до Ризького мирного договору 1921 р. з Радянською Росією та Україною, зобов'язалась роззброїти інтерновану на її території українську Армію і вислати її за межі країни разом з Урядом УНР і його державним апаратом, що перебували у Тарново, більшовицька влада не почувалася в безпеці. Адже радянські спецслужби, маючи свою агентурну мережу у таборах для інтернованих, інформували більшовицьке керівництво про те, що поляки, як і румуни, фактично саботували виконання взятих на себе зобов'язань, лише імітували жорстку політику щодо інтернованих вояків Української Армії. Це створювало реальну загрозу російському соціалістичному експерименту в Україні. Для її усунення радянське керівництво орієнтувало свої спецслужби на реалізацію низки заходів, які мали на меті розкласти зсередини українську військову еміграцію.

Варто зазначити, що обставини перебування вояків УНР у таборах інтернованих, що існували на теренах країн Центральної Європи у 1919–1924 рр., стали об'єктом активного дослідження сучасних вітчизняних істориків. Створено чимало узагальнюючих і монографічних праць, статей, захищено низку дисертацій. Проте їх аналіз засвідчує, що попри значне просування у дослідженні зазначеної теми, не всі її аспекти висвітлені рівноцінно. Це стосується і настійливих спроб більшовицької влади будь за що дезорганізувати та розкласти зсередини інтерновану у таборах Польщі та Румунії 40-тисячну Армію УНР. Мають місце спроби запозичувати з праць українських зарубіжних істориків не верифіковану інформацію, їх не завжди бездоганні висновки щодо проблеми. Усе це зумовлює необхідність історіографічного осмислення всієї сукупності праць українських зарубіжних авторів.

Відзначимо, що історики незалежної України активно підключились до вивчення цієї теми вже у 90-х рр. ХХ ст. Цікавою, зокрема, є стаття Т. Єременко «Політичні та дипломатичні відносини радянської України з Польською Республікою (1921–1923)». Серед проблем, які намагались обидві сторони розв'язати в міжвоєнний період, дослідниця виділяє й проблему обміну біженцями та військовополоненими. Важлива роль при цьому відводилась Змішаній польсько-українській комісії, яка була створена 24 лютого 1921 р. відповідно до Угоди про репатріацію між РРФСР, УСРР, з одного боку, і Польщею – з іншого. Т. Єременко звертає увагу на той факт, що російсько-радянська делегація цієї комісії не лише розпочала збір даних про чисельність інтернованої Армії УНР, а й розгорнула радянську агітацію, спрямовану на повернення її рядових та офіцерів в Україну. Дослідниця, аналізуючи хід репатріації, дійшла висновку, що вона проходила дуже важко. «У своїх звітах РУД постійно підкреслювала, що її членів зустрічають вкрай вороже, підозріло, – пише автор, – особливо цей настрій посилюється, коли у Польщі стало відомо про розстріл частини репатріантів неподалік від кордону та про покарання близьких, які залишалися на радянській території» [1, с. 62].

У статті Т. Єременко аналізуються заходи, яких вжило командування Армії УНР для протидії розкладовій діяльності українсько-радянської комісії серед інтернованих українських

вояків. Це – контрпропаганда, роз'яснення їм справжніх цілей, які переслідували більшовики, здійснюючи репатріаційну політику, осуд та ізоляцію тих, хто все ж виявляв бажання повернутися [1, с.63].

Найбільш повно, на наш погляд, у 90-х рр. ХХ ст. висвітлив політику радянської влади щодо інтернованої Армії УНР М. Павленко. Аналізуючи зокрема політику радянської влади щодо інтернованих українських вояків у Польщі, М. Павленко зазначає, що для неї не підлягала сумніву необхідність ліквідації таборів для інтернованих. Тому, пише М. Павленко, радянська сторона вдалась до дипломатичного та особливо економічного тиску на польську державу. Автор цитує посла радянської Росії у Польщі Л. Карахана, який заявив міністру закордонних справ Польщі Я. Домбському: «Поки хоч один петлюрівець буде у таборі, поляки не одержать 50 млн. крб. золотом, що повинні бути їм видані згідно Ризького трактату» [2, с. 146].

Більшовицькому послу вдалося досягти свого, оскільки 7 жовтня 1921 р. російський і польський міністри закордонних справ підписали протокол, відповідно до якого польський уряд зобов'язався розірвати стосунки з антибільшовицькими українськими та російськими організаціями. Але оскільки польське керівництво робило це повільно, вбачаючи в перебуванні на своїй території Армії УНР додатковий козир у взаємовідносинах з більшовиками, радянське керівництво розробило низку заходів з метою політичного розкладу військової еміграції. Серед них – агітація і пропаганда, використання можливостей спецслужб, амністія для рядового та командного складу, репатріація на батьківщину. Заслані до всіх польських таборів для інтернованих більшовицькі агенти агітували інтернованих щодо виїзду в радянську Україну, розписували переваги радянського ладу. Як результат, вже влітку 1921 р. з'явилися перші дезертири, серед яких були й представники старшинства [2, с. 145].

Автор досить докладно висвітлює всі перипетії репатріаційного процесу в Польщі, аналізує контрзаходи українського армійського командування з метою його зриву. Висновки дослідника однозначні: незважаючи на всі намагання більшовицької влади розкласти українську військову еміграцію, бажаних результатів вона не досягла. Масового повернення українських вояків не сталося: з 1 червня 1922 р. по 1 січня 1923 р. з польських таборів до УСРР повернулося всього 1410 військовиків Армії УНР (149 старшин, 1261 рядових), що складало менше 10% від її чисельності. Це стосується й інтернованих українських вояків у таборах Румунії. З 235 українських старшин, які перебували в Румунії на момент закриття таборів для інтернованих, в Україну з повинною повернулося лише 11. Більшість колишніх українських військовиків, зазначається у монографії, залишилися на терені Румунії [2, с. 168, 281].

Вітчизняні фахівці продовжили активно вивчати зазначену проблему й у першому п'ятнадцятиріччі ХХІ ст. Звертає на себе увагу дисертаційне дослідження М. Гетьманчука «Українське питання в радянсько-польських відносинах 1920–1939 рр.». У ньому зазначається, що уряд УСРР важливою умовою їх нормалізації висував вимогу усунення з її теренів Армії УНР. Під його тиском, в першу чергу, дипломатичним, а також військовим та економічним, зазначає автор, польський уряд був змушений розпустити табори, а С. Петлюра залишив Польщу [3, с. 22–23].

На репатріацію, як винайдений більшовиками спосіб розпорошення української політичної еміграції звернули увагу автори 5-го тому шеститомної монографії «Політична історія України. ХХ століття». У першому його розділі В. Троцинський та А. Шевченко не лише сформулювали причини повернення емігрантів на батьківщину, а й проаналізували методи, якими користувались більшовики для пришвидшення цього процесу. Вони звертають увагу на активну агітаційну діяльність радянських дипломатичних представництв в країнах, що були місцями осідку української політичної еміграції, а також допомогу їм місцевих комуністів, представників інших лівих сил. Водночас у праці зазначається, що у середовищі української політичної еміграції пропаганда більшовицьких емісарів не мала особливого успіху [4, с. 34].

Характерною рисою дослідницьких пошуків вітчизняних фахівців початку ХХІ ст. щодо розкладової діяльності більшовицької влади в середовищі української військової еміграції є їх відхід від категоричного заперечення будь-яких успіхів уряду УСРР у цьому напрямі. Свідченням цього є дисертаційні дослідження О. Купчика, В. Піскун, О. Гісема. Так, О. Гісем, зокрема, зазначає, що українська радянська дипломатія з метою нейтралізації української політичної еміграції на польській території здійснила в період з березня 1921 р. до початку 1922 р. низку заходів в рамках першого дипломатичного наступу УСРР на Польщу. Завдяки цьому наступу з території Польщі були усунуті найбільш небезпечні для більшовицької влади діячі, припинили свою активну діяльність керівні центри УНР, що, так само послабило можливість їхньої допомоги повстанському рухові в Україні [5, с. 15]. Другий дипломатичний наступ (1922 р.) хоча лише частково досяг мети, проте призвів до політичної нестабільності у Польщі після виборів до польського сейму, сприяв згодом втраті влади Ю. Пілсудським – одним з небагатьох польських

політиків, який продовжував надавати підтримку інтернованій Армії УНР після Ризького миру 1921 р. [5, с. 16].

Оскільки більшовицька влада активно використовувала у боротьбі з українською політичною еміграцією можливості спецслужб, вітчизняна історична наука продовжила вивчати методи і наслідки їх роботи у цьому напрямку. Об'єктом дослідження багатьох істориків стала, зокрема, діяльність такої спецслужби більшовицького керівництва УСРР як «Закордот». Значну допомогу дослідникам у вивченні форм, методів і змісту діяльності цієї глибоко законспірованої структури комуністичної партії надав вихід у 2000 р. збірника документів «Закордот» в системі спецслужб радянської України» (135 документів) [6]. Наведені у збірнику матеріали слідства, яке польська контррозвідка здійснила після викриття мережі «Закордоту» на Волині, засвідчили, що одним з головних завдань «Закордоту» була дискредитація петлюрівських організацій за кордоном, розклад їх збройних формувань, а сама спецслужба фінансувалась радянським урядом у Москві.

Спираючись на матеріали збірника, вітчизняні фахівці не лише продовжили дослідження діяльності «Закордоту», а й в більш широкому плані розглянули методи діяльності радянського керівництва з метою розкладу української військової еміграції. Зокрема, важливу інформацію, яка засвідчує, що для досягнення цієї мети більшовицька влада постійно нарощувала фінансові можливості своїх спецслужб, подає В. Сергійчук у праці «Будівничий самостійної України». Автор зазначає, що 26 квітня 1922 р. спеціальна комісія ЦК КП(б)У на чолі з М. Фрунзе прийняла рішення створити окремий таємний фонд, який мали наповнювати коштами визначені цим рішенням урядові структури. Так, управління Наркомату зовнішньої торгівлі по УСРР мало щомісячно перераховувати на рахунки фонду по 1 мільярду карбованців, Наркомат продовольства й управління Ради народного господарства по УСРР – по 500 млн. крб. Саме ці кошти активно використовувались радянськими спецслужбами для фінансування діяльності більшовицьких агітаторів, інформаторів, провокаторів в середовищі української еміграції, утримання «лояльних» україномовних часописів, виплати гонорарів публікаторам замовних статей [7, с. 27].

Варто відзначити й науковий доробок з окресленої проблеми В. Піскун. Дослідниця не лише детально проаналізувала розкладову діяльність «Закордоту» в середовищі української політичної і військової еміграції, а й всебічно охарактеризувала усю палітру методів, які застосовували радянська влада у боротьбі з «петлюрівщиною». У її працях було доведено, що, здійснюючи таку боротьбу, більшовики розгорнули потужну пропагандистську роботу як в Україні, так і за її межами. «За кордоном, – пише дослідниця, – вони посилили роботу з дискредитації відомих українських політиків, створювали прорадянські громадські організації, перекупували українські видання, засновували прорадянські та субсидіювали такі видання й окремих політиків, які б офіційно підтримали радянську владу в Україні» [8, с. 24]. Одним з важливих методів боротьби більшовицької влади проти української еміграції було виманювання в Україну видатних політичних діячів через інспіровану більшовиками акцію під назвою «зміновіхівство» чи «поворотівство». В. Піскун, О. Купчик та інші вітчизняні історики визнають, що більшовицькій владі, незважаючи на спротив польської влади, очільників української еміграції, все ж вдалося завдяки «зміновіхівському рухові», повернути з еміграції частину політичних емігрантів.

У працях вищезазначених українських дослідників визначений і комплекс причин, які спонукали частину політичних (в т.ч. і військових) емігрантів до повернення в більшовицьку Україну. Серед них – поява зневіри щодо успішних перспектив подальшої боротьби за незалежність України після поразки Другого Зимового походу 1921 р.; нетривкість українського державотворчого статусу; відірваність від Батьківщини; чужомовне середовище, а в Україні натомість – задекларована політика «українізації»; агітаційний вплив українських радянських провідних діячів, котрі працювали в посольствах та місіях УСРР; політичні чвари всередині українського проводу тощо [8, с. 25; 9, с. 12].

На початку XXI ст. з метою розкладу української військової еміграції продовжив досліджувати діяльність спецслужб УСРР В. Сідак. Привертає, зокрема, увагу стаття «Радянські спецслужби в дезорганізації української еміграції у міжвоєнний період», підготовлена ним спільно з дослідницею Т. Вронською. У статті констатується, що арсенал методів боротьби з еміграцією та її симпатиками в Україні у радянських спецслужб був різноманітним – «від фізичного знищення найбільш небезпечних «ворогів» до організації цільових спецоперацій по розкладу еміграції зсередини [10, с. 361]. Використовувались й такі методи боротьби з уенерівською еміграцією як підкидання компрометуючих матеріалів на провідних політичних і військових діячів, сфабрикованих документів, які розпалювали ворожнечу між окремими еміграційними відгалуженнями [10, с. 361–362]. Автори статті закономірно ставлять питання: чому ж екзильні спецслужби, достеменно знаючи ці методи, не вберегли свої організації від

проникнення та розкладової діяльності більшовицької агентури? Відповідь дослідників сформульована досить чітко. Головна причина – відсутність єдності у лавах української політичної еміграції. Взаємне поборювання у державницьких лавах створило сприятливий ґрунт для розкладової роботи більшовиків, що знекровлювало й без того послаблену чварами українську еміграцію [10, с. 365].

Серйозною допомогою дослідникам для подальшої розробки цієї проблеми став й вихід у світ двох збірників документів. Перший з них – «Документи і матеріали Надзвичайної дипломатичної місії УНР в Румунії (1919 – 1923 рр.)» (2008 р.), другий – «Україна – Польща: 1920 – 1939 рр.: 3 історії дипломатичних відносин УССР з Другою Річчю Посполитою: Документи і матеріали» (2014 р.). Наведена у документах інформація свідчить, що більшовицька влада в Україні та в Росії, вбачаючи в існуванні політичної (в т.ч. і військової) еміграції велику небезпеку для себе, одразу вдалась до розробки програми по її знешкодженню.

Підсумовуючи, можемо зазначити, що на сьогодні у вивченні протиборства радянської влади з українською політичною (в т.ч. і військовою) еміграцією залишилось значно менше прогалин. Багато аспектів цього протистояння висвітлені чіткіше, його наслідки для еміграції адекватно оцінені. Водночас, ще є питання, над якими вітчизняним фахівцям варто попрацювати. Зокрема, лише епізодично висвітлюється діяльність дипломатичних представництв УСРР з метою повернення на бік радянської влади лівих партій Польщі з наступним їх використанням для розкладу української політичної еміграції. Низка методів, які застосовували для її розкладу спецслужби більшовиків, лише названі, приклади їх практичної реалізації на теренах Польщі та Румунії у публікаціях сучасних істориків відсутні. Мова йде про поширення дезінформаційних матеріалів у пресі цих держав, стравлювання інтернованих українських вояків, які мали різну політичну орієнтацію, компрометацію провідних політичних та військових діячів УНР, що перебували в екзилі. Майже не згадується активна діяльність більшовицької розвідки з метою перевербування агентів унерівської розвідки і їх наступного використання для розпалювання суперечностей у середовищі української еміграції. Лише побіжно йдеться про діяльність іноземного відділу ОДПУ при НКВС РСФРР (зовнішня розвідка).

Подальше дослідження цих та інших малодосліджених аспектів дозволить, на наш погляд, піднести на більш високий науковий рівень аналіз окресленої у статті проблеми.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Єременко Т.І. Політичні та дипломатичні відносини радянської України з Польською Республікою (1921–1923) // Український історичний журнал. 1998. № 4. С. 56–70.
2. Павленко М.І. Українські військовополонені й інтерновані у таборах Польщі, Чехословаччини та Румунії: ставлення влади і умови перебування (1919– 1924 рр.). Київ, 1999. 352 с.
3. Гетьманчук М.П. Українське питання в радянсько-польських відносинах 1920–1939 рр.: автореф. дис. ... д–ра істор. наук: спец. 07.00.02. Львів, 2004. 34 с.
4. Політична історія України. XX століття: у 6 т. Т. 5: Українці за межами УРСР (1918 – 1940). / В.П. Трощинський (кер.), А.А. Шевченко, Р.Г. Симоненко та ін. Київ : Генеза, 2003. 720 с.
5. Гісем О.В. Дипломатичні відносини між Польщею та УСРР 1921 – 1923 рр.: автореф. дис. ... канд. істор. наук: 07.00.02. Київ, 2008. 19 с.
6. «Закордот» в системі спецслужб радянської України: Збірник документів. Київ: Вид-во НА СБУ, 2000. 213 с.
7. Сергійчук В. Будівничий самостійної України. Київ: КПП Сергійчук М.І., 2006. 64 с.
8. Піскун В.М. Українська політична еміграція 20-х рр. XX ст.: автореф. дис. ... д–ра істор. наук: 07.00.01. Київ, 2007. 43 с.
9. Купчик О.Р. Зовнішньополітична діяльність уряду УСРР (1920–1923 рр.): автореф. дис. ... канд. істор. наук: 07.00.01. Київ, 2005. 17 с.
10. Сідак В., Вронська Т. Радянські спецслужби в дезорганізації української еміграції у міжвоєнний період // Наукові записки Національного університету «Острозька академія» Острог: РВВ Національного університету «Острозька академія», 2007. Вип. 9. С. 360–366.

Николай Стопчак

Винницький торгово-економічний інститут
Київського національного торгово-економічного університету
доктор исторических наук, профессор (Украина)

Деятельность большевистской власти по разложению интернированной Армии УНР: современная отечественная историография

Аннотация. В статье комплексно проанализирована современная отечественная историография, касающаяся методов и способов, которые использовались спецслужбами

советской власти с целью дезорганизации и разложения Армии УНР, интернированной в польских и румынских лагерях в 1921–1924 гг. Виявлені, систематизированы и охарактеризованы основные группы историографических источников по данной проблеме. Сделан вывод о том, что несмотря на более глубокое исследование данной проблемы отечественными историками по сравнению с зарубежными, существует ряд вопросов, которые требуют дальнейшего изучения и научной интерпретации.

Ключевые слова: современная украинская историография, историографический процесс, интернированная Армия УНР, украинская военная эмиграция, репатриация, советские спецслужбы.

ABSTRACT

Mykola Stopchak

Vinnitsya trade and economic institute
of the Kyiv national trade and economic university
Dr (History), Professor (Ukraine)

Activities of the Bilshovick Authorities aimed to Disintegrate the Interned Army of the UPR: modern national historiography

The article is sanctified to research of modern domestic historiography in relation to activity of bolshevist power in the Polish and Romanian camps Army of UPR with the aim of curriculum of internee. Methodology, historiography, research sources, is considered. The systematized and analysed historiography sources educed, on issue for 1921–2017, their classification is carried out. The all-round study of sources allowed complex to analyse historiography work of the Ukrainian and foreign historians in relation to methods and methods that was used by the special services of soviet power of internee Army of UPR, with the aim of disorganization.

A structure and plenitude of knowledges of modern domestic researchers was about all period of stay of internee Army UNR in the camps of Poland and Romania. It was rotined that researchers selected the basic methods of fight against military emigration of the soviet special services: physical elimination of the most dangerous «enemies», repatriation, organization of having a special purpose specoperacy, pidkidannya of compromising materials, is on leading political and soldiery figures, manufacturing of documents, which exasperated enmity between separate. Underlined, that the bolshevist special services in camps for an internee often operated insidious methods, tried to play on senses of people, which were long time torn off from a paternal house and experienced for native them people.

In the articles selected there were questions above which worked domestic specialists. Among them is activity of diplomatic representative offices of UKRAINE with the purpose of bringing in on the side of soviet power of the left parties of Poland with their next used of Ukrainian political and military emigration; analysed of such methods which applied for its time-table camps of Poland and Romania of the special service of bolshevists, as stravlyuvannya of the internee Ukrainian warriors which had a different political orientation, compromising

The subsequent study of afore-named questions will allow to bring on a higher scientific level the analysis of the problem probed in the article.

Key words: Ukrainian foreign historiography, historiographical process, interned Army of the UPR, Ukrainian military emigration, repatriation, Soviet special services.

REFERENCES:

1. Yeremenko T.I. Politychni ta dyplomatychni vidnosyny radianskoi Ukrainy z Polskoiu Respublikoiu (1921–1923) // Ukrainskyi istorychnyi zhurnal. 1998. № 4. S. 56–70.
2. Pavlenko M.I. Ukrainski viiskovopoloneni i internovani u Polshchi, Chekhoslovachchyni ta Rumunii: stavlennia vlady i umovy perebuvannia (1919–1924 rr.). Kyiv, 1999. 352 s.
3. Hetmanchuk M.P. Ukrainske pytannia v radiansko-polskykh vidnosynakh 1920–1939 rr.: avtoref. dys. ... d–ra istor. nauk: spets. 07.00.02. Lviv, 2004. 34 s.
4. Politychna istoriia Ukrainy. XX stolittia: u 6 t. T. 5: Ukraintsi za mezhamy URSR (1918–1940) / V.P. Troshchynskyi (ker.), A.A. Shevchenko, R.H. Symonenko ta in. Kyiv: Heneza, 2003. 720 s.
5. Hisem O.V. Dyplomatychni vidnosyny mizh Polshcheiu ta USRR 1921 – 1923 rr.: avtoref. dys. ... kand. istor. nauk: 07.00.02. Kyiv, 2008. 19 s.
6. «Zakordot» v systemi spetssluzhb radianskoi Ukrainy: Zbirnyk dokumentiv. Kyiv: Vyd-vo NA SBU, 2000. 213 s.
7. Serhiichuk V. Budivnychy samostiinoi Ukrainy. Kyiv: KPP Serhiichuk M.I., 2006. 64 s.

8. Piskun V.M. Ukrainska politychna emihratsiia 20-kh rr. KhKh st.: avtoref. dys. ... d–ra istor. nauk: 07.00.01. Kyiv, 2007. 43 s.
9. Kupchuk O.R. Zovnishnopolitychna diialnist uriadu USRR (1920–1923 rr.): avtoref. dys. ... kand. istor. nauk: 07.00.01. Kyiv, 2005. 17 s.
10. Sidak V., Vronska T. Radianski spetssluzhby v dezorhanizatsii ukrainskoi emihratsii u mizhvoiennyi period // Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia» Ostroh: RVV Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia», 2007. Vyp. 9. S. 360–366.

Статтю подано до редколегії 13.12.2018 р.

УДК 94(477)“1920»

DOI 10.31652/2411-2143-2019-27-115-121

Влада Сокирська

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини,
доктор історичних наук, професор (Україна)

Відносини між РСФРР і УСРР 1920-х рр. крізь призму радянської історіографії

Анотація. У статті проаналізовано стан наукової розробки проблеми відносин між РСФРР і УСРР 1920-х рр. в радянській науковій літературі. Використання проблемно-хронологічного методу дало можливість історіографію проблеми, враховуючи ключові концепції, характерні для вказаного періоду історії, поділити на групи та здійснити її періодизацію. Доведено, що розробка проблеми відносин між РСФРР і УСРР радянськими істориками має вади схематичного викладення матеріалу, суб'єктивізму, обмеженості у використанні джерельної бази, упередженості висновків, надмірної заідеологізованості та міфотворчості.

Ключові слова: РСФРР, УСРР, відносини, тоталітарна держава, радянська історіографія.

Сучасний стан відносин між Російською Федерацією і Україною змушує повертатися до історії формування між ними стосунків після розпаду Російської імперії. Фактично, до набуття Україною незалежності у серпні 1991 р., в історіографії домінувала сталінська концепція «об'єднаного руху». Формально договірні республіки, що увійшли до складу СРСР, були суверенними, але політика офіційного Кремля не дозволяла історикам досліджувати їх реальний суверенітет як в політичних, так і в адміністративних та соціально-економічних питаннях.

Метою статті є характеристика стану наукової розробки проблеми відносин між РСФРР і УСРР у 1920-рр. в історіографії радянської доби.

Аналіз та структурування автором наявної радянської історіографії з обраної теми здійснено з використанням базового для історичних досліджень проблемно-хронологічного методу, що дав можливість врахувати ключові концепції, характерні для вказаного періоду історії. Враховуючи дослідницькі традиції, наявну з окресленої проблеми наукову літературу радянської доби нами поділено на дві групи: доробок безпосередніх учасників державного будівництва періоду 1920-х рр. та дослідження радянських істориків і політичних діячів. Саме така структура аналізу радянської історіографічної бази дозволяє найбільш об'єктивно і повно висвітлити окреслену проблему.

До першої історіографічної групи можна віднести праці партійних та державних діячів 1920-х рр. (М. Брюханов [4], М. Владимиров [8], Г. Гринько [15], А. Давид [16], Л. Каганович [21], Е. Квірінг [23], М. Скрипник [36–37], М. Фрунзе [40]), представників відомств та наукових установ (М. Боголепов [3], М. Ветошкін [6], К. Воблий [9], М. Волобуєв [10], А. Гірчак [12], О. Горбенко [13], А. Грінштейн [14], В. Доброгаєв [18], В. Качинський [22], А. Марков [27], П. Мальців [28], Л. Перчик [32], М. Полоз [33], М. Порш [34], О. Шліхтер [43]). Вони вплинули на формування ідеологем в історіографії радянської російської політики щодо України у 1920-х рр. Саме державні та партійні діячі, провідні економісти, фінансисти, співробітники радянських установ у той час брали безпосередню участь у розробці програм суспільно-політичного та економічного розвитку республік, визначали характер їх поведінки та рівень співпраці, стали першими істориками проблеми.

На сторінках політико-економічного журналу ЦК КП(б)У «Більшовик України», що виходив друком з 1925 р., публікували статті М. Волобуєва, Є. Гірчака, А. Річицького, Л. Перчика. Вони породили дискусію з питань економічного розвитку України та її місця в загальносоюзній